

A hálózatfejlesztési tevékenység az AGROINFORM-ban

GÁL Andorné

A hazai élelmiszergazdasági tudományos és szakkönyvtárak feladata a szocialista mezőgazdaság és élelmiszeripar szolgálata, e népgazdasági ágak fejlődésének sajátos eszközökkel való elősegítése. A hálózat célja, hogy egységbe foglalja, céltudatosan és tervszerűen irányítsa e törekvéseket.

Az AGROINFORM keretén belül működő Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár (a továbbiakban OMgK) 1956 óta mezőgazdasági és erdészeti, 1971 óta az egységes élelmiszergazdasági könyvtári hálózat központja. A Könyvtári Törvény megjelenése óta az intézmény hálózati-módszertani tevékenysége számos változáson ment keresztül; a munka tartalmát és irányát mindig az adott időszak igényei határozták meg.

A HÁLÓZATI-MÓDSZERTANI MUNKA FEJLŐDÉSE

A hálózati-módszertani munka fejlődése kialakulásától napjainkig 4 szakaszra osztható:

- a) a hálózati tevékenység megkezdése, majd szervezetté tétele (1956-1962) (1);
- b) a hálózati együttműködés megszilárdulása, az alapvető munkamódszerek kialakítása és rendszeresítése (1962-1967) (2);
- c) a hagyományos hálózati tevékenység korszerűsítésére irányuló kezdeményezések és az első eredmények (1967-1971);
- d) a könyvtári hálózat tájékoztatási hálózattá szervezésének kezdeményezése (1971-) (3).

A HÁLÓZAT ÖSSZETÉTELE

A hálózati tagkönyvtárak összetétele és száma többször változott. A Könyvtári Törvény a mezőgazdasági és erdészeti könyvtári hálózatba sorolta az agrárfelsőoktatási központi és tanszéki könyvtárak, a mezőgazdasági kutatóintézetek és országos szervek, valamint a mezőgazdasági termelőüzemek könyvtárait (4). E kategória - az eltelt időszak tanúsága szerint - időszerűtlenül került a tudományos és szakkönyvtári hálózatba. Bár az OMgK és más szervek, így pl. a közművelődési könyvtári hálózat, többször átgondolva a teendőket, számos eszközzel és különféle módon törekedtek arra, hogy elősegítsék az üzemi könyvtárak létrehozását, az eredmény csekély. Ennek oka elsősorban a mezőgazdaság sajátosságaiban, a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődési ütemében van.

Az 1962-ben alakult 20 felsőfoku mezőgazdasági technikum könyvtárát még abban az esztendőben bekapcsoltuk a hálózatba,

A mezőgazdasági és erdészeti középiskolák és szakmunkásképző intézmények könyvtáraival 1969 óta foglalkozunk (5).

Az élelmiszeripari hálózatot az OMKDK-val kötött egyezmény értelmében 1970 óta gondozzuk (6).

Sok szervezeti változás történt időközben a felsorolt intézménytípusokon belül is, pl. a felsőfoku technikumok egy része főiskolává, főiskolai karrá, középfoku technikummá stb. szerveződött.

A hálózati tagkönyvtárak száma 1972 végén: 252. Megoszlásuk: mezőgazdasági és élelmiszeripari felsőoktatási könyvtár: 20, mezőgazdasági és élelmiszeripari kutatóintézet és országos szerv könyvtára: 45, élelmiszeripari vállalati könyvtár: 90, mezőgazdasági és élelmiszeripari középfoku oktatási intézmény könyvtára: 97.

A HÁLÓZATI-MÓDSZERTANI MUNKA TARTALMA

Ismeretes, hogy a lenini hálózati elv az egyes hazai könyvtári hálózatokon belül is különféleképpen valósult meg. A Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ 1964-ben kezdeményezte a hálózati-módszertani munka elvi körülhatárolását, és közzétette

a témában tartott konferencia anyagát, amely a tartalmi értelmezés és a gyakorlati megvalósítás nagy különbségeit tükrözte (7). Az AGROINFORM 1969-ben a hálózati központi és az országos szakkönyvtári funkciót, annak eszközeit és szervezetét a következőkben körvonalazta:

Hálózati központi (hatósági szakigazgatási) funkció: a könyvtárhálózat irányítása, a szakkönyvtárak működésének továbbfejlesztése alapvető funkciók ellátása érdekében. Ezért az OMgK:

- megszervezi a központi feladatok és célkitűzések megismertetését;
- elősegíti megvalósulásukat;
- ellenőrzi a megvalósulást (segítő szándékkal);
- beszámoltat és beszámol a MÉM-nek és az MM-nek a célkitűzések megvalósulásáról;
- gondoskodik az új eljárások és haladó módszerek elterjesztéséről;
- részt vesz a könyvtári szakirányítás szabályozásában.

Eszközök: a) kiadványok; Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója, tanfolyami jegyzetek (alap- és középfoku); b) egyéb: módszertani látogatások, tapasztalatcserék, módszertani levelek, hálózati értekezletek, egyéb szakmai konferenciák, tanfolyamok (első és középfoku könyvtári szaktanfolyam), jelentések, statisztikai adatszolgáltatás, terv összesítése, véleményezése, felterjesztés, stb.

Az OMgK a mezőgazdaság országos jellegű tudományos szakkönyvtára, ennek keretében gondoskodik a mezőgazdasági szakirodalom gyűjtéséről, a gyűjtőköri koordináció szervezéséről, a beérkezett és feldolgozott könyvtári eszközökkel való feltárásáról, hálózati könyv- és periodikumgyarapodási jegyzék kiadásáról, a szakirodalom rendelkezésre bocsátásáról (pl. kölcsönzés, másolás útján).

E meghatározás ma is érvényes, bár mind a hálózatban, mind az AGROINFORM-ban végbement szervezeti és egyéb változások számos problémát vetnek fel. A legfontosabbak egyike, hogy a művelődésügyi miniszter 1968-ban kiadott gyűjtőköri utasításának 1972-ben megjelent kiegészítése értelmében az Agrártudományi Egyetem (Gödöllő), a Kertészeti, valamint az Erdészeti és Fa-

ipari Egyetem Könyvtára egyes szakterületek irodalmának gyűjtésében országos szakkönyvtári feladatot kapott. Ez felveti azt a kérdést, mi a hálózati központi funkció és az országos szakkönyvtári feladatkör kapcsolata?

Az agrárkönyvtárak együttműködése hazánkban sajátosan alakult. Mig a műszaki könyvtárak ágazatonként külön hálózatba szerveződtek, az ilyen és más egyetemi könyvtárak is saját tanszéki könyvtáraik hálózati központjaként működnek, - az élelmiszergazdasági hálózat tulságosan centralizált. Ez különösen a jelenlegi fejlődési szakaszban jelent ellentmondást, amikor minden területen megnövekedett a helyi önállóság. Sajátos probléma az is, hogy mig korábban a mezőgazdasági és erdészeti könyvtári hálózat egyetlen főfelügyeleti szervhez tartozott, napjainkban ezek száma is igen megnőtt. Indokolt az ésszerű decentralizálás feltételeinek vizsgálata.

Felmerülhet olyan igény, hogy a gyűjtőköri szempontból országos feladatot kapott könyvtárak fokozatosan teremtsék meg a hálózati központi feladatok ellátásának alapjait, s mint egyetemi központi könyvtárak, elsősorban saját tanszéki könyvtáraiknak, valamint a szakterület más jellegű (például kutatóintézeti) könyvtárainak központjává váljanak. Ezt az együttműködést a közös szakmai profil alapozza meg.

A tájegységi szakcentrumok az élelmiszergazdasági kormányzat kezdeményezésére 1-2 éve jöttek létre. Így például a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem hét, korábban önálló intézményt tömörít magában. Az egyesített intézmények könyvtárai között az együttműködés egészen sajátos, e helyzetre jellemző új problémákat vet fel, amelyek megoldása önálló hálózat keretében is elképzelhető. Hasonló a helyzet a Tiszántulon is, ahol a Debreceni Agrártudományi Egyetem válhat ilyen központtá. Ez esetben az együttműködés alapja a tájegységen belül létrehozott közös szervezet.

A gyűjtőköri munkamegosztás összekapcsolható a szakirodalom-feltárásban való együttműködéssel is. A decentralizálás az OMgK számára a központi feladatokra való jobb összpontosítást eredményezheti. Két szempontot kell azonban egy új hálózati szervezet létrehozásának tervezésekor figyelembe venni: a felesleges átfedéseket el kell kerülni és meg kell őrizni a korábbi együttműködés eredményeit.

Az AGROINFORM és hálózatának együttműködése az elmúlt másfél évtizedben több területen eredményesen fejlődött. A hálózati könyvtárakból egységes, jó kollektíva lett. A hálózati központ az egész hálózat érdekeit igyekszik képviselni; megmutatkozik ez a könyvtárakat érintő rendelettervezetek véleményezésekor, vagy külföldi informatikai szimpozionon való részvétel szervezésekor, de abban is, hogy például az intézeti jubileumi rendezvényeinken ott láthatjuk a hálózati könyvtárak munkatársait is a velünk ünneplők, a kitüntetettek sorában (8).

Az OMgK hálózati központi feladatkörét kezdettől módszertani-tanácsadó, valamint koordináló-szervező tevékenységnek fogta fel. A tanácsadó, instruktív feladatok helyét mindinkább a szervezés és a koordinálás foglalja el. Így például 1971-ben létrejött a Mezőgazdasági és Állatorvosi Szakozó Munkacsoport, amely tevékenységi körét 1972-ben kiterjesztette a feldolgozás munkaterületére is. Itt élő tapasztalatcsere alakul ki a résztvevő könyvtárak között, hatékonyabbá tehető a központi címjegyzékek szerkesztése stb. Elképzelhető más állandó vagy ideiglenes konzultatív munkacsoportok létrehozása is.

A hálózat könyvtárainak elmúlt másfél évtizedes fejlődése - úgy vélem - külön téma. A 252 hálózati egység dolgozóinak a létszáma 1971-ben 380 fő; az összállomány több mint 1,6 millió kötet; az állománygyarapítási keret 12 millió forintot felül; a gyarapodás több mint 141 000 kötet, a kölcsönzők száma negyedmillió, a kölcsönzött egységeké félmillió volt.

A könyvtárak jelentései alapján készített helyzetelemzések a könyvtárakat fenntartó intézmények és a felügyeleti szervek számára jelentenek tájékozási lehetőséget a problémákról és az egész hálózat fejlettségéről (9). Az összegezett és általánosított problémák megoldására tett speciális javaslatok is hozzájárultak a könyvtárak működési feltételeinek javításához, ezzel munkájuk előmozdításához (10).

Új vonása a hálózati együttműködésnek, hogy már harmadik éve a Mezőgazdasági Könyvhónap alkalmából az üzemi kézikönyvtárak létesítésére, támogatására, az olvasási kultúra növelésére sikeres szakirodalomterjesztési versenyeket szervezünk.

Állandó és élő kapcsolatot tart fenn a hálózattal a hálózati központ a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatóján keresztül. Jól beváltak a hagyományos hálózati értekezletek is. Örömmel fogadták a résztvevők az 1971-72-ben első ízben megrendezett tájékoztatásgepesítési előadássorozatunkat, amelyet tovább folytatunk. Több százan végeztek el eddig az alapfoku tanfolyamot, és csaknem minden évben indul mezőgazdasági tagozat az OMKDK-val közös középfoku könyvtárosképző szaktanfolyamon.

A nemzetközi együttműködés révén feltáruló lehetőségeket is felhasználjuk a hálózat támogatására.

A HÁLÓZATI MUNKA NÉHÁNY HIÁNYOSSÁGA

Az eredményeken kívül számon tartjuk a megoldatlan problémákat is. A hálózati központ nem végez központi feldolgozást, katalóguskartonokkal nem látja el a könyvtárakat, ennek megoldását nem is tervezi. A hálózati könyvtárosok számára a közelmúltig csupán belföldi tapasztalatcserére biztosítottunk lehetőséget, külföldi tanulmányuti programokat csak 1972 őszén szerveztünk először. A tájékoztatásgepesítési kísérletek lassan haladnak, ezek hasznosítása még várat magára. Az anyagi és egyéb működési feltételek biztosításának elősegítése nem eléggé hatékony az egyes hálózati kategóriák esetében. Nem sikerült megoldani például a volt élelmiszeripari alközpont ágazati központi könyvtárai többségének megerősítését azzal a céllal, hogy ezek összefogják ágazatuk üzemi könyvtárait. Természetesen ezen a téren is vannak kedvező kivételek, mint például a husipari ágazat, amely példászerűen törekszik feladatainak ellátására. Egyelőre nem járt eredménnyel az a kezdeményezésünk sem, hogy az iskolai könyvtárak kezelőinek (számukra pedig felügyeletük kötelezővé tette az alapfoku könyvtárosi tanfolyam elvégzését) tiszteletdíjat biztosítsanak. Egyenetlenek a könyvtári szükségletekre biztosított anyagi keretek is. A raktározási gondok enyhítésére központi tárolóráktár építését kellene szorgalmazni, eddig azonban ez nem történt meg. Több kezdeményező erőre van szükség a gyűjtőköri együttműködési feladatok megoldása terén.

Hogy elvi és gyakorlati problémák megoldatlanok maradtak, annak okai nagy vonalakban a következők:

- a) a hálózati központ még nem készült fel egyes feladatok megoldására,
- b) nem megoldható vagy már nem időszerű a feladat,
- c) a hálózati központ és a tagkönyvtárak kezdeményezése nem érte el célját a felügyeleti, illetve a fenntartó szerveknél,
- d) a hálózati-módszertani feladatok rohamos növekedésével nem járt együtt a módszertani apparátus növekedése.

A HÁLÓZATFEJLESZTÉS KÖZÉPTÁVU TERVE

A hálózati-módszertani munka továbbfejlesztését szolgálja a III. Országos Könyvtárügyi Konferencia ajánlásainak végrehajtására kidolgozott intézkedési terv. E terv két fő fejezetet tartalmaz:

1. Az AGROINFORM belső apparátusának fejlesztése;
2. A mezőgazdasági szakkönyvtári hálózat korszerűsítése és fejlesztése.

Az egyes feladatokat lépcsőzetesen, ill. szakaszosan valósítjuk meg. Így tehát a belső apparátus továbbfejlesztésének első célkitűzése 3 feladatkört tartalmaz:

1. Felkészülés a könyvtári hálózatnak információs hálózattá szervezésére.
2. Felmérések az információigényekről, az olvasási és információszerzési szokásokról, a szolgáltatások fogadtatásáról, bírálatáról. Az információellátás munkamegosztási problémáinak tanulmányozása.
3. Munkatársaink részvételének biztosítása - az új feladatok ellátása érdekében - az egyéni és szervezett továbbképzésben.

E három feladatot két szakaszban hajtjuk végre:

E l s ő s z a k a s z : (1971-1973)

- A tájékoztatási tevékenység regisztrálása,
- a hatósági feladatkör ellátása,
- hálózatszervezési, tervezési, irányítási anyagok kidolgozása az illetékes vezető szervek számára,

- irányelvek, utasítástervezetek kidolgozása, ill. véleményezése döntés előkészítéséhez.

M á s o d i k s z a k a s z : (1973-1975)

- A tájékoztatási tevékenység koordinálása,
- koordináció és kooperáció a felsőoktatásban, a kutatóintézetekben, az operatív irányítás különféle szerveinél,
- vertikális kooperáció létrehozása, dokumentumok gyűjtése a könyvtári szakterületek, valamint a tájékoztatási tevékenység terén,
- az élelmiszeripari gyűjtőköri elhatárolás és együttműködés kialakítása az OMKDK-val közösen.

A belső apparátus továbbfejlesztésének második célkitűzése: a tájékoztatásgépesítés terén folytatott kísérletek, ill. ezek eredményeinek beillesztése a hálózatfejlesztésbe ugyancsak két szakaszban kerül megvalósításra:

E l s ő s z a k a s z : (1972-1973)

A tájékoztatási és a könyvtári munka gépesítési lehetőségének tanulmányozása az élelmiszergazdasági hálózatban.

M á s o d i k s z a k a s z : (1973-1976)

Gépesítési kísérletek megkezdése a hálózatban, összhangban az országos és nemzetközi eredményekkel, illetve az illető könyvtár fenntartó szervével.

A belső apparátus fejlesztésének harmadik célkitűzése: szaktanácsadó csoportok szervezése speciális kérdések megoldására, intézeti és külső szakemberek részvételével.

E célkitűzés kapcsán feladatunk a tájékoztatási rendszerek és módszerek ajánlása, valamint helyi kidolgozásában való részvétel, mégpedig

- felmérések alapján saját kezdeményezésre,
- egyedi igények jelentkezésekor,
- meglévő rendszerek bírálata, szaktanácsadás.

A munka megkezdődött, kibontakozása 1973-ra várható.

A mezőgazdasági szakkönyvtári hálózat korszerűsítése és fejlesztése terén a legfontosabb célkitűzések

- a már szervezett hálózati keretben működő szakkönyvtárak tevékenységének könyvtári-tájékoztatási tevékenységgé való fejlesztése,
- a könyvtári és tájékoztatási szakemberképzés és továbbképzés szervezésében való részvétel,
- a hálózati szervezet kialakítása, megerősítése, fejlesztésének elősegítése a középfoku oktatásban és az üzemi könyvtárak esetében.

A célkitűzés végrehajtásának első szakasza 1972-1974, ennek során kapcsolatokat kell létrehozni az illetékes szervekkel, valamint felméréseket és igényvizsgálatokat kell végezni.

A második szakaszban irányelvek kiadása szükséges és támogatni kell a kialakuló szervezetek működését.

J E G Y Z E T E K

1. TORDAYNÉ Páter Erzsébet: A mezőgazdasági könyvtári munka története. Bp. 1964, 183-208.p. (Károlyi Mihály Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ Közleményei 7.)
2. (BÉRECZKY László): A módszertani szolgáltatások a tudományos és szakkönyvtári hálózatokban. (OSZK) Könyvtártudományi és Módszertani Központ. (Bp. 1966.) 177 p.
3. SZAKKÖNYVTÁRI és információs igények és ellátottság az élelmiszer- és erdőgazdaság területén. (Tézisek.) = Mezőgazdasági Könyvtárosok Tájékoztatója, 1970. 3.sz. 11-13.p.
4. GALLAI Ervin: A tudományos szakkönyvtár a mezőgazdaság szolgálatában. Bp. 1959. 92.p. (Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ Közleményei 2.)

5. KOMINKA Lászlóné: A mezőgazdasági szakközépiskolák könyvtárainak jelenlegi helyzete a megjelent MM Irányelvek tükrében. = Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója, 1972. 1-2.sz. 31-36.p.
6. BILLÉDI Ferencné: Az élelmiszeripari szakkönyvtári hálózat jelenlegi helyzete. = Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója. 1971. 1.sz. 12-18.p.
7. TUDOMÁNYOS és szakkönyvtárak Módszertani Tanácskozása, Budapest, 1964. Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, Bp. 1965, 85.p. (A Könyvtártudományi és Módszertani Központ kiadványai 8.)
8. MEZŐGAZDASÁGI Könyvtárosok Tájékoztatója. Jubileumi különszám. Bp. 1969. 1-45.p.
9. VÖRÖS Györgyné: Eredmények és problémák a mezőgazdasági és élelmiszeripari felsőoktatási könyvtárakban. = Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója. 1972. 1-2.sz. 8-17.p.
10. BILLÉDI Ferencné: A mezőgazdasági és élelmiszeripari kutatóintézeti könyvtárak helyzete és problémái. = Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Könyvtárosok Tájékoztatója, 1972. 3-4.sz. 1-10.p.

Műemlékkönyvtárak az Országos Széchényi Könyvtár gondozásában

HARASZTHY Gyula

HARASZTHY Gyula és KOVÁCH Zoltán cikkével a Történeti értékű könyvtáraink c. sorozatot kívánjuk folytatni. A sorozatban eddig a következő szerzők munkáit közöltük; KISFALUDI Sándor, UJSZÁSZY Kálmán, B. NAGY Ernő.